

**ТРАКИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ  
СТАРА ЗАГОРА**

**МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ  
КАТЕДРА „СОЦИАЛНИ ДЕЙНОСТИ“**

**Явор Валентинов Георгиев**

**Морално-професионален профил  
на социалния работник**

**А В Т О Р Е Ф Е Р А Т**

**на дисертационен труд  
за присъждане на образователна и научна степен  
„доктор“ в професионално направление  
„Социални дейности“,  
научна специалност „Организация и управление извън  
сферата на материалното производство  
(Социални дейности)“**

**Научен ръководител: Проф. Красимира Бенкова, дф**

**СТАРА ЗАГОРА  
2020**

Дисертационният труд е с общ обем 180 стандартни страници и има следната структура: въведение, три глави, изводи и заключение, библиография и приложения. Онагледен е с 22 фигури и 30 таблици.

Библиографията обхваща 162 литературни източника, от които 112 на латиница и 50 на кирилица.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на заседание на Катедра „Социални дейности“, Медицински факултет на Тракийски университет Стара Загора на 28.02.2020 г.

Защитата на дисертационния труд „Морално-професионален профил на социалния работник“ пред научно жури ще се проведе на 19.06.2020 г. от 11:00 часа в Катедра „Социални дейности“, Медицински факултет, Тракийски университет – Стара Загора.

Материалите по защитата са на разположение в Научен отдел на Медицински факултет, гр. Стара Загора, ул. Армейска №11.

## **1. Обща характеристика на дисертационния труд**

Настоящият дисертационен труд потърси отговор на въпроса дали базовите ценности, към които са приобщени социалните работници изразяват спецификата на социалната работа като професия.

Неговата цел е да очертае морално-професионалния профил на социалния работник в България.

Изборът на темата и емпиричното изследване се основават на следните предпоставки:

- Обемът на изследвания свързани с ценностите на социалните работници и дали тези ценности изразяват спецификата на професията е сравнително малък.
- Липсата на доверие спрямо социалните работници и социалната работа от страна на обществото.

Актуалността и значимостта на проблема за морално-професионалния профил на социалния работник се извеждат от следните обстоятелства:

- Модерната социална работа е професионална дейност, предполагаща и изискваща специфични знания и умения, които са основни компоненти в профильт на социалния работник;
- Сферите на дейност на социалните работници днес са толкова разнообразни, че да се отговори на въпроса „Кои сме ние?“ е вече не само въпрос на професионална солидарност или теоретичен интерес, а важно условие за професионално-ценностно и морално-етично самоопределение;
- Отговори на въпроси от рода на „На какви ценности са носители социалните работници?“ и „Съответстват ли ценностите на социалните работници на ценностите на социалната работа?“ се откриват изключително рядко, а именно техните отговори характеризират основен компонент в морално-професионалния профил на социалния работник – ценностите, които притежават професионалистите.

## **1.2. Цел и задачи на дисертационния труд**

Целта на дисертационния труд е да очертае морално-професионалния профил на социалния работник в България чрез емпирично изследване на ценностите на социалните работници.

Постигането на целта се осъществява чрез преглед и анализ в следните области:

- Исторически анализ, проследяващ развитието на социалната работа и компонентите на профила на социалния работник;
- Преглед на международни, европейски и национални стандарти на социалната работа, които очертават изискванията към компонентите на профила на социалните работници;
- Емпирично изследване на базовите ценности на социалните работници.

## **1.3. Изследователски методи**

- Теоретичен анализ на литературата, кореспондираща с темата на дисертационния труд;
- Анализ на международните, европейски и национални стандарти, които имат отношение към профила на социалните работници;
- Непосредствени наблюдения на докторанта;
- Изследване на ценностите на социалните работници с две методики;
- Методи за статистическа обработка на получените данни – обработка на получените резултати с продукт STATISTICA 12 и Microsoft Excel.

## **2. Кратко изложение и резултати**

В структурно отношение дисертационната разработка е подчинена на поставената цел и изпълнението на съответните задачи. Текстът е съставен от *въведение*, очертаващо общата методологическа рамка на разработката, *три глави*, *заклучение и изводи*, използвана *литература* и *списък на таблиците и фигурите*, представящи изследването.

# **СЪДЪРЖАНИЕ:**

## **Въведение**

### **ПЪРВА ГЛАВА**

#### **1. Предпоставки за формиране на морално-професионалния профил на социалния работник**

##### **1.1 Бедност и благотворителност**

1.1.2 Проклятието на бедността

1.1.3 Освобождаване от бедността

1.1.4 Организацията на Благотворителното общество

1.1.5 Движението на Заселниците

1.1.6 Критерии за бедност

##### **1.2 Професионализация на социалната работа**

##### **1.3 Модерна социална работа**

1.3.1 Международни стандарти в социалната работа

1.3.2 Международни стандарти в обучението по социална работа

1.3.3 Европейски стандарти

1.3.4 Национални стандарти

##### **1.4 За личните качества на професионалния социален работник като елемент на морално-професионалния профил**

### **ВТОРА ГЛАВА**

#### **2. Концептуална рамка и дизайн на емпиричното изследване**

##### **2.1 Концептуална рамка на проблема за ценностите**

##### **2.2 Дизайн на изследването**

2.2.1 Етапи на изследователската процедура

2.2.2 Цел и задачи на изследването

2.2.3 Обект и предмет на изследването

2.2.4 Хипотези на дисертационното изследване

2.2.5 Методи на изследването

##### **2.3 Обща характеристика на участниците в емпиричното изследване**

2.3.1 Разпределение на изследваните лица по показател населено място и показател работно място

2.3.2 Социодемографски показатели

2.3.3 Показател „Избор на настоящо работно място“

2.3.4 Показател „Необходимост от специфични знания и умения в практиката“

**1.4 Описание на приложените методики**

1.4.1 Методика „Изследване на ценностите“ на И. Паспаланов и Д. Щетински

1.4.2 Методика „Профил на личността“

## **ТРЕТА ГЛАВА**

### **3. Резултати от емпиричното изследване**

**3.1 Резултати от Методика „Изследване на ценностите“**

3.1.2 Факторни влияния при Терминални ценности

3.1.3 Факторни влияния при Инструментални ценности

**3.2 Резултати от Методика „Профил на личността“**

3.2.1 Факторни влияния при мотивационни ценности

**3.3. Интерпретация на резултатите от емпиричното изследване**

## **ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ИЗВОДИ**

## **БИБЛИОГРАФИЯ**

## **ПРИЛОЖЕНИЯ**

## ПЪРВА ГЛАВА

### **Предпоставки за формиране на морално-професионалния профил на социалния работник.**

Проследени са предпоставките за възникване на социалната работа и етапите на развитието ѝ като професия. Целта тук е проблемът да се осмисли в контекста на началните си етапи и последвалата еволюция. Това позволява по-задълбочено проучване, алтернативни тълкувания и по-точно формулиране на проблема.

Професионализацията на социалната работа се характеризира с два подхода за оказване на подкрепа – подходът на Организацията на Благотворителното общество и подходът на Движението на Заселниците. И двете организации допринасят за развитието на индивидуалната социална работа и социалната работа на терен. Все още практикуващите са доброволци, но започва да се осмисля необходимостта от подготвени и заплатени професионалисти. Това води до първите професионално обучени социални работници.

Социалната работа не само изисква определена квалификация от практикуващите, тя притежава етични принципи и кодекси, чиято цел е регулация на поведението на социалните работници. Професията и професионалистите притежават специфични домейни, които поставят демаркационна линия на практиката на социалната работа и изисквания към личността на социалните работници.

Личните качества на социалните работници в специализираната литература се разглеждат, в по-голяма си част, в теоретичен аспект или спрямо професионалните критерии и стандарти за поведение.

Обществото винаги е имало високи очаквания към професиите, които са ангажирани с благоденствието на хората. Такава професия е социалната работа. Тя се ръководи от международно утвърдени и приети стандарти за практиката и етични кодекси. Допълнителни изисквания към социалните работници

се налагат от институциите и организациите, които ги наемат, както и от университетите, които обучават бъдещи професионалисти.

В хода на развитието си социалната работа се превръща в специализирана професия. Това е резултат от стремежът на общността на социалните работници да бъдат разпознати и признати като професионална общност. В преобладаващата си част специализираната литература разглежда именно стандартите за професионално поведение, докато личните качества на професионалистите остават на заден план.

Изводи:

- Социалните работници изминават дълъг път от „любители ентусиасти“ до квалифицирани професионалисти, притежаващи профил, съставен от специфични знания и специфични умения.
- Модерната социална работа е професионална дейност, предполагаща и изискваща специфични знания и умения, които са основни компоненти в профила на социалния работник.
- От практикуващите се изисква да изразят приобщеност към ценностите на професията.



## ГЛАВА ВТОРА

### Концептуална рамка и дизайн на емпиричното изследване

#### 2.1 Концептуална рамка на проблема за ценностите

Изследването представя в систематизиран вид проучване на морално-професионалния профил на социалните работници през призмата на ценностите на анкетираните. Анализът отразява аксиологическите възгледи на автори, чиито концепции имат непосредствено отношение за разбиране на ценностите, като методологически ориентири на осъщественото емпирично изследване. Проблемът за ценностите е тясно свързан с теоретическите възгледи на античните автори, направен е преглед на опозицията на позитивистки ориентиранта аксиология, свързана с девизът „Назад, към Кант!“, т.е. антисциентисткото направление, разгледани са най-видните представители на Неокантианството и Баденската школа. Анализът откроява три основни подхода към проблема за ценностите. Обобщени са класификациите в специализираната литература. Настоящата разработка изразява приобщеност към концепцията за ценности на Милтън Рокич и концепцията за ценности на Саломон Шварц.

Терминалните ценности (ценности-цели) са израз на индивидуалните възгледи на социалните работници за правилното и доброто, което очертава пространството на техния морал. Тези ценности конституират крайните цели, към които социалните работници се стремят.

Инструменталните ценности (ценности-средства) изразяват избора на социалния работник на определен начин на действие, чрез който да се постигнат крайните цели. Така, терминалните ценности отговарят на въпроса „Към какво се стремя?“, докато инструменталните – „Какво съм длъжен да правя?“

Мотивационните ценности ни показват поведението, което проявяват социалните работници в отношението си с околните.

## **2.2 Дизайн на изследването**

### **2.2.1 Етапи на изследователската процедура**

Изследването обхваща два етапа.

През първият етап е извършено проучване на историческото развитие, международни, европейски и национални стандарти и законодателство, свързани със социалната работа и практиката на социалния работник. Изследователската работа в този етап е насочена към анализ, сравнение и обобщение на резултати от изследвания на водещи автори в областта на социалната работа, свързани с морално-професионалния профил на социалния работник.

Анализираните са международните, европейски и национални стандарти и законодателство по отношение на профила на социалния работник.

През втория етап се проведе емпирично изследване на ценностите на социалните работници за територията на област Стара Загора и област Хасково, чрез прилагане на Методика „Изследване на ценностите“ и Методика „Профил на личността“.

### **2.2.2 Цел и задачи на изследването**

#### **Целта на изследването**

Изследването цели да проучи морално-професионални профил на социалния работник.

#### **Задачи на изследването**

1. Провеждане на емпирично изследване на терминалните и инструменталните ценности на социалните работници чрез Методика „Изследване на ценностите“.
2. Провеждане на емпирично изследване на ценностите на социалните работници чрез Методика „Профил на личността“.
3. Идентифициране на най-силно проявените терминални и инструментални ценности при социалните работници.
4. Идентифициране на най-силно проявените базови ценности при социалните работници.

5. Изследване на факторните влияния между общите характеристики на социалните работници и ценностите им .
6. Анализ на резултатите, формиране на изводи и препоръки за подобряване на работата на социалните работници.

### **2.2.3 Обект и предмет на изследването**

**Обект** на настоящото изследване е спецификата на социалната работа като практическа дейност в дискурса на нейното историческо развитие.

**Предмет** на изследването е профилът на социалните работници през призмата на базовите ценности.

### **2.2.4 Хипотези на дисертационното изследване**

В настоящото изследване е направен опит чрез съответни теоретични и емпирични аргументи да бъде защитена следната **основна хипотеза**:

Предполагаме, че базовите ценности, към които са приобщени социалните работници изразяват спецификата на социалната работа като професия.

**Основната хипотеза** може да бъде декомпозирана на следните субхипотези:

1. Предполагаме, че характеристиките възраст, пол, образование, квалификация, стаж, възнаграждение оказват влияние върху Терминалните ценности (ценностите цели).
2. Предполагаме, че характеристиките възраст, пол, образование, квалификация, стаж, възнаграждение оказват влияние върху Инструменталните ценности (ценностите средства).
3. Предполага се, че характеристиките възраст, пол, образование, квалификация, стаж, възнаграждение оказват влияние върху ценностите (мотиви) на социалните работници.
4. Предполагаме, че показателите „избор“ на професията и „не-

обходимост от специфични знания и умения“ оказват влияние върху базовите ценности на социалните работници.

### **2.2.5 Методи на изследването**

Методите, използвани при реализиране на дисертационното изследване са следните:

1. Теоретичен анализ на литературата кореспондираща с темата на дисертационния труд.
2. Анализ на международните, европейски и национални стандарти в социалната работа, които детерминират професионалния профил на социалните работници.
3. Контент-анализ на научни изследвания свързани с морално-професионалния профил на социалните работници.
4. Изследователски процедури:
  - Методика „Изследване на ценностите“
  - Методика „Профил на личността“
5. Методи на статистическа обработка на получените данни.

За коректното провеждане на емпиричното изследване са преминати трите основни етапа на такъв тип проучване:

- Етап на предварителна подготовка, в рамките на който са формулирани целта и задачите, дефинирани са значенията и е изготвен въпросникът.
- Събрана е първичната информация за целите на изследването.
- Осъществени са обработка и анализ на данните, включващи прехвърляне на резултатите на електронен носител и кодирането им, контрол на грешки в първичната информация и статистически анализ на данните.

Обработката на получените данни се осъществи с Microsoft Excel и статистически пакет Statistica 12. Данните са въведени и обработени в Statistica 12. Използвани са следните основни статистически анализи: дескриптивна статистика, дисперсионен анализ (ANOVA) с използвано ниво на значимост за нулева хипотеза  $p > 0.05$ , Т-тест на Стюдънт-Фишер и Коефициент на надеждност Cronbach  $\alpha$ .

6. Непосредствени наблюдения на практиката на социалните работници в различни социални услуги, Дирекция „Социално подпомагане“ и Отдел „Закрила на детето“. Непосредственото наблюдение е реализирано от докторанта, благодарение на съучастието му в ръководството на институционалния стаж на студентите в катедра „Социални дейности“, Медицински Факултет.

### 2.3 Обща характеристика на участниците в емпиричното изследване

Таблица 1 обща характеристика

Разпределение по работно място	Социодемографска характеристика						Избор на професия	Необходимост от специфични знания и умения
	Работно място	Възраст	Пол	Стаж	Образование	Заплата		
Дирекция соц. подпомагане 168 човека	22-38 г. 71 човека	Жени 183 човека	До 5 г. 78 човека	Бакалавър „Социални дейности“ 56 човека	Над 500 лв. 158 човека	Курсове, семинари 105 човека	Личен избор 121 човека	Да 191 човека
			6 до 10 г. 47 човека	Магистър „Социални дейности“ 43 човека		Специализация 7 човека		
	39-49 г. 83 човека	Мъже 21 човека	Над 10 г. 80 човека	Друго образование 104 човека	Под 500 лева 46 човека	Университетско обучение 22 човека	По стечение на обстоятелствата 65 човека	Не 12 човека
50-60 г. 45 човека	Над 60 г. 5 човека		Няма 65 човека					
Социална услуга 37 човека								

**Осреднената характеристика на изследваните лице може да бъде изразена със следната фигура:**

*Жена, на възраст между 39 и 49 години, работеща в Дирекция „Социално подпомагане“, с трудов стаж над 10 години, образование различно от ОКС бакалавър или магистър „Социални дейности“, заплата над 500 лева, преминала допълнително обучение чрез курсове, считаща, че професията изисква специализирани знания и умения и избрала да бъде социален работник по личен избор.*

#### **2.4 Описание на приложените методики**

Следните обстоятелства са взети предвид при избора на методите на изследването:

1. Изследователският инструментариум да бъде достъпен и понятен за изследваните лица.
2. Изследваните лица самостоятелно да изпълват поставените задачи т.е. да попълват въпросниците.

За провеждане на емпиричното изследване бяха използвани следните **методики**: Методика „Изследване на ценности-те“ и Методика „Профил на личността“. Двете методики идентифицират базовите ценности на анкетираните. Разлика между тях се състои в това, че Методика „Изследване на ценности-те“ разглежда базовите ценности като две групи – терминални ценности (крайни цели) и инструментални ценности (регулиращи поведението), докато Методиката „Профил на личността“ разглежда базовите ценности като мотивационни цели.

##### **2.4.1 Методика „Изследване на ценности“**

Използваната методика съдържа списък от общо 36 ценности (18 терминални и 18 инструментални), функциониращи в българското общество по адаптация на Паспаланов и Щетински.

Методиката е организирана в две части – Терминални ценности и Инструментални ценности. Първата част от методиката е съставена от списък с 18 терминални ценности. От изследваното лице се изисква да подреди обектите и в двата списъка, като започне от най-важните за него и стигне до най-

маловажните. За всяка от тях изследваното лице отбелязва степента на значимост по 4-степенна скала. Степен 4 – „Много е важно за мене“, степен 3 – „важно за мене, но не много“, степен 2 – „по-скоро не е важно за мене“ и степен 1 – „не е важно за мене“. Втората част на методиката, която е съставена от 18 инструментални ценности се попълва по аналогичен начин.

#### **2.4.2 Методика „Профил на личността“**

Методиката съдържа 40 описания на хора, които отговарят на някоя от 10-те основни (базови) ценности. Анкетираният трябва да прецени, в каква степен описанието е сходно или не с него. Това става чрез скала от 5 позиции – 4 = „Много е сходно с мен“, 3 = „Сходно с мен“, 2 = „В определена степен е сходно с мен“, 1 = „Малко сходно е с мен“, 0 = „Не е сходно с мен“ и -1 = „Абсолютно не е сходно с мен“.

Обработката на резултатите се извършва чрез ключ. Ключът показва кои описания се отнасят към основните 10 ценности. Описания 7, 16, 28, 36 отговарят на ценност „Конформизъм“; описания 9, 20, 25, 38 отговарят на ценност „Традиция“, описания 12, 18, 27, 33 отговарят на ценност „Доброжелателност“, описания 3, 8, 19, 23, 29, 40 отговарят на ценност „Универсализъм“, описания 1, 11, 22, 34 отговарят на ценност „Себенасоченост“, описания 6, 15, 30 отговарят на ценност „Стимулация“, описания 10, 26, 37 отговарят на ценност „Хедонизъм“, описания 4, 13, 24, 32 отговарят на ценност „Постижение“, описания 2, 17, 39 отговарят на ценност „Власт“ и описания 5, 14, 21, 31, 35 отговарят на ценност „Сигурност“.

## **ТРЕТА ГЛАВА**

### **Резултати от емпиричното изследване**

В тази част на разработка са представени анализ, интерпретация и дискусия на резултатите от проведеното емпиричното изследване. Потърсени са факторните влияния на общите характеристики на анкетираните върху най-силно проявените базови ценности. Изводите от емпиричното изследване са в основата на установяването на морално-професионалния профил на социалния работник.

Съгласно използваните методики, трите най-силно проявени ценности на участниците в изследването са представени последователно в следния ред:

1. Най-силно проявени Терминални ценности на социалните работници;
2. Най-силно проявени Инструментални ценности на социалните работници;
3. Най-силно проявени мотивационни ценности на социалните работници;
4. Осъществен е факторен анализ и са представени влиянията на общата характеристика на участниците върху най-силно проявените ценности на участниците в емпиричното изследване.

#### **3.1 Резултати от Методика „Изследване на ценностите“ Терминални ценности**

Съгласно използваната методика резултатите (средните стойности) са представени последователно.

Съгласно методиката, под внимание се взимат само трите най-силно изразени ценности. В случаят те са: Здраве, Щастлив семеен живот, Увереност в себе си. Това са трите най-важни терминални ценности за анкетираните.

Поставянето на здравето на първо място е свързано с по-



Графика 1 Терминални ценности



доброто качество на живот, психическо и физическо здраве на индивида.

Ценността „Щастлив семеен живот“ е на второ. Социалните работници виждат семейството като среда, която създава усещане за щастие и принадлежност. Тяхното поведение ще бъде подчинено на тези ценности. Това ще се отрази и на практиката им, те ще показват загриженост към семействата в нужда.

На трето място социалните работници поставят терминалната ценност „Увереност в себе си“. Тази ценност дава вяра в собствените способности, вяра в самия себе си. Това означава, че анкетираните желаят, като терминална цел, да достигнат състояние, в което са освободени от вътрешни противоречия или съмнения, иначе казано – да достигнат вътрешна хармония.

### 3.1.2 Факторни влияния при Терминални ценности

Потърсихме факторни влияния между най-предпочитаните терминални ценности и показателите възраст, пол, обра-

зование, повишаване на квалификацията, стаж, заплата, избор на професия и необходимост от специфични знания и умения. Резултатите от изследването показват влияние само на 1) показател „квалификация“ и 2) показател „пол“ върху терминалните ценности „здраве“, „щастлив семеен живот“ и „увереност в себе си“. Следва конкретното представяне на тези резултати.

### ***Влияние на показател „квалификация“ върху терминална ценност „Здраве“***

**Таблица 2**

Независима променлива	Зависима променлива	Степен	$\bar{x}$	F, p
Квалификация	Здраве	Участие в професионални курсове	3.99	F = 5.19 p < 0.01
		Специализация / следдипломно обучение	3.83	
		Университетско обучение	4.00	
		Не, не съм	4.00	

T-test не показва значими разлики в средните стойности на степените. Все пак, ANOVA показва, че има влияние. На основата на този резултат може да се твърди, че колкото повече социалните работници повишават квалификацията си, толкова повече значение отдават на ценността Здраве. Корелацията е силна, положителна и е статистически значима ( $p < 0.05$ ).

### ***Влияние на показател „квалификация“ върху терминалната ценност „Увереност в себе си“***

**Таблица 3**

Независима променлива	Зависима променлива	Степен	$\bar{x}$	F, p	T-test
Квалификация	Увереност в себе си	Участие в професионални курсове	3.90	F = 3.67 p < 0.05	$t_{1,2} = 3.32$ p < 0.01
		Специализация / следдипломно обучение	3.50		$t_{1,4} = 2.04$ p < 0.05
		Университетско обучение	3.90		$t_{2,3} = 3.06$ p < 0.05
		Не, не съм	3.76		

Има статистически значима разлика ( $p < 0.01$ ) между „участие в професионални курсове“ и „специализация“ при променливата „Увереност в себе си“. Тя е силна и означава, че социалните работници, които са повишили квалификацията си чрез участие в професионални курсове, са по-уверени в себе си от тези, които са преминали през специализация.

Има статистически значима разлика ( $p < 0.05$ ) между „участие в професионални курсове“ и „не“. Това показва, че социалните работници, които са повишили квалификацията си чрез участие в професионални курсове са по-уверени от колегите си, които не са повишавали квалификацията си.

Има статистически значима разлика ( $p < 0.01$ ) между „специализация“ и „университетско образование“. Тя е силна и показва, че социалните работници, които са придобили образованието си в университет се чувстват по-уверени в себе си, отколкото тези, които са преминали през специализация.

Другият показател, който влияе върху Терминалните ценности е полът.

### ***Влияние на показател „пол“ върху терминалната ценност „Щастлив семеен живот“***

**Таблица 4**

Независима променлива	Зависима променлива	Степен	$\bar{x}$	F, p	T-test
Пол	Щастлив семеен живот	Жена	3.95	F = 17.85 p < 0.01	$t_{1,2} = 5.08$ p < 0.01
		Мъж	3.70		

Има статистически значима разлика ( $p < 0.01$ ) между жени и мъже при променливата „Щастлив семеен живот“. Тя е силна и показва, че терминалната ценност щастлив семеен живот е много по-важна за жените, отколкото за мъжете.

### **Инструментални ценности**

Съгласно използваната методика резултатите (средните стойности и получени балове) са представени последователно.

**Графика 2 Инструментални ценности**



Съгласно методиката, под внимание се взимат само трите най-силно изразени ценности. В случаят те са: Отговорност, Честност, Самоконтрол. Това са трите най-важни инструментални ценности за анкетираните.

Поставянето на ценността отговорност на първо място ни показва, че социалните работници са способни да взимат самостоятелни рационални и морални решения и да отговарят за последиците и поведението произтичащи от тях. Отговорността говори и за наличието за чувство за дълг. Дълг подчинен не само в изпълнение на терминалните ценности, но и проявяван в отношенията със семейство, приятели, клиенти и всеки, с когото е свързан социалния работник.

Честността е морално качество, което предполага наличието на добродетели като почтеност и истинност. Както и отговорността, честността не се проявява само като подчинение на определена цел. Това е ценност, която се проявява във всички лични и професионални аспекти на живота и следователно е коректив в поведението.

Ценността самоконтрол показва желанието за контролиране на емоциите и поведението. Анкетираните социални работници осъзнават, че е важно да контролират/избягват поведение, което може да повлияе негативно върху предоставянето на услуга.

### 3.1.3 Факторни влияния при Инструментални ценности

Потърсихме факторни влияния между най-предпочитаните инструментални ценности (ранг 1-3) и показателите възраст, пол, образование, повишаване на квалификацията, стаж, заплата, избор на професия и необходимост от специфични знания и умения.

Изследвано е влиянието на всички показатели върху трите най-силно проявени инструментални ценности. Резултатите от изследването показват влияние само на 1) показател „квалификация“, 2) показател „пол“, 3) показател „избор“ и 4) показател „стаж“ върху инструменталните ценности „отговорност“, „честност“ и „самоконтрол“. Следва конкретното представяне на тези резултати.

#### ***Влияние на показател „квалификация“ върху инструментална ценност „Отговорност“***

Таблица 5

Независима променлива	Зависима променлива	Степен	$\bar{x}$	F, p	T-test
Квалификация	Отговорност	Участие в професионални курсове	4.00	F = 7.63 p < 0.05	$t_{1,4} = 4.45$ $p < 0.01$ $t_{3,4} = 2.02$ $p < 0.05$
		Специализация / следдипломно обучение	4.00		
		Университетско обучение	4.00		
		Не, не съм	3.81		

T-test ни показва, че социалните работници, които са повишили квалификацията си чрез участие в курсове/семинари са

отдават по-голяма значимост на ценността „Отговорност“, отколкото колегите им, които не са повишавали квалификацията си. Корелацията е силна и статистически значима. Това означава, че колко повече е повишава квалификацията, толкова повече значимост се отдава на ценността Отговорност.

T-test показва, че социалните работници, които са повишили квалификацията си чрез университетско образование отдават по-голяма значимост на ценността „Отговорност“, отколкото колеги им, които не са повишавали квалификацията си.

### ***Влияние на показател „пол“ върху инструментална ценност „Отговорност“***

***Таблица 6***

Независима променлива	Зависима променлива	Степен	$\bar{x}$	F, p	T-test
Пол	Отговорност	Жена	3.96	F = 13.96 p < 0.01	$t_{1,2} = 3.46$ p < 0.01
		Мъж	3.75		

Има статистически значима разлика ( $p < 0.01$ ) между жени и мъже при променливата „Отговорност“. Това показва, че инструменталната ценности „Отговорност“ е много по-важна за жените, отколкото за мъжете.

### ***Влияние на показател „пол“ върху инструментална ценност „Честност“***

***Таблица 7***

Независима променлива	Зависима променлива	Степен	$\bar{x}$	F, p	T-test
Пол	Честност	Жена	3.94	F = 4.10 p < 0.05	$t_{1,2} = 2.02$ p < 0.05
		Мъж	3.80		

Ясно се очертава тенденцията, че за жените инструменталната ценност „честност“ е по-важна спрямо колегите им

мъже. Отново се наблюдава тенденция в ползва на жените социални работници, които, освен че имат за приоритет ценността Отговорност, имат за приоритет и ценността „Честност“.

**Влияние на показател „пол“ върху инструментална ценност „Самоконтрол“**

**Таблица 8**

Независима променлива	Зависима променлива	Степен	$\bar{x}$	F, p	T-test
Пол	Самоконтрол	Жена	3.95	F = 4.90 p < 0.05	$t_{1,2} = 1.97$ p < 0.05
		Мъж	3.75		

Има значима разлика между двата пола спрямо ценността „самоконтрол“,  $p < 0.05$ . Освен, че демонстрират по-голяма отговорност и честност, при жените социални работници се наблюдава и по-голям самоконтрол, отколкото при колегите им мъже.

Независимата променлива „Избор“ оказва факторно влияние върху инструменталните ценности „Самоконтрол“ и „Отговорност“.

**Влияние на показател „избор“ върху инструментална ценност „Самоконтрол“**

**Таблица 9**

Независима променлива	Зависима променлива	Степен	$\bar{x}$	F, p	T-test
Избор	Самоконтрол	Личен избор	3.93	F = 4.92 p < 0.01	$t_{1,2} = 2.96$ p < 0.01 $t_{3,2} = 2.64$ p < 0.01
		Поради липсваща друга възможност за реализация	3.70		
		По стечение на обстоятелствата	3.90		

Резултатите от T-test (Таблица 23) ни показват, че социалните работници избрали професията по „личен избор“ приоритетно избират ценността „Самоконтрол“, спрямо колегите си, които практикуват заради „липсваща друга възможност“. Освен това, анкетираните които практикуват „по стечение на обстоятелствата“ също демонстрират приобщаване към ценността „Самоконтрол“ в сравнение с тези, които работят като социални работници „по стечение на обстоятелствата“. Разликите са статистически значими и показват, че професионалистите, които са избрали работата по „личен избор“ или дори „по стечение на обстоятелствата“ проявяват по-голям самоконтрол в поведението си.

### ***Влияние на показател „избор“ върху инструменталната ценност „Отговорност“***

***Таблица 10***

Независима променлива	Зависима променлива	Степен	$\bar{X}$	F, p	T-test
Избор	Отговорност	Личен избор	3.97	F = 3.12 p < 0.05	$t_{1,2} = 2.13$ p < 0.05
		Поради липсваща друга възможност за реализация	3.82		
		По стечение на обстоятелствата	3.91		

Социалните работници, които са избрали професията по „личен избор“, демонстрират по-високи нива на отговорност, спрямо тези, които са започнали работа поради „липсваща друга възможност за реализация“. T-test показва, че разликата е силна и статистически значима при  $p < 0,01$ .

Избралите професията социална работа са статистически значимо по-отговорни, спрямо колегите си, които практикуват поради липса на друга възможност. Наблюдава се сходна тенденция с ценността „Самоконтрол“. Тези, които са избрали професията по личен избор считат ценността „Отговорност“ за приоритетна.



## **Влияние на „стаж“ върху инструментална ценност „Отговорност“**

**Таблица 11**

Независима променлива	Зависима променлива	Степен	$\bar{x}$	F, p	T-test
Стаж	Отговорност	До 5 г.	3.87	F = 4.65 p < 0.05	$t_{2,1} = 2.36$ p < 0.05 $t_{3,1} = 2.29$ p < 0.01
		От 5 до 10 г.	4.00		
		Над 10 г.	3.97		

Потърсихме статистически значими разлики в средните стойности. T-test показва, че социалните работници, които имат трудов стаж от 6 до 10 и над 10 години поставят инструменталната ценност „Отговорност“ като по-важна, спрямо колегите си, които имат трудов стаж до 5 години. Разликата в средните стойности е статистически значима. Не беше открита статистически значима разлика между социалните работници със стаж от 6 до 10 години и тези над 10 години.

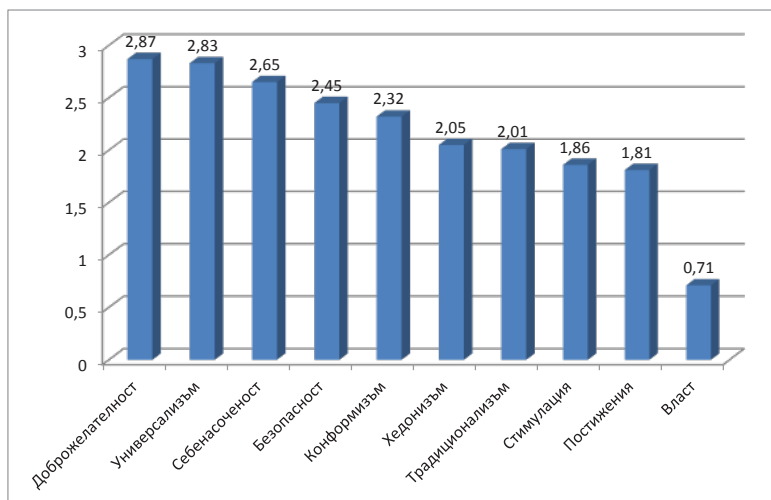
### **3.2 Резултати от Методика „Профил на личността“**

Следва графично представяне на резултатите от Методиката „Профил на личността“.

Съгласно използваната методика резултатите (средните стойности) са представени последователно.

## Скала „Профил на личността“

Графика 3



Съгласно методиката, под внимание се взимат само трите най-силно изразени ценности. В случаят те са: доброжелателност, универсализъм и себенаסоченост. Това са трите приоритетни ценности на анкетираните.

Доброжелателност като ценност цели запазване и подобряване на благосъстоянието на тези, с които човек е в чест личен контакт. Доброжелателството акцентира върху доброволната загриженост за благополучието на хората, с които човек е в най-близък контакт.

Универсализмът като ценност цели разбиране, признателност, толерантност и защита на благополучието на всички хора и природата. Разликата между доброжелателност и универсализъм се изразява в това, че доброжелателността се проявява към близките, докато универсализмът се проявява към всички хора.

Посочването на доброжелателност и универсализъм, като най-силно проявени ценности означава, че най-високо значение социалните работници отдават на грижата за другия.

Ценността себенаסоченост показва, че анкетираните из-

веждат като приоритет независимостта на мисли и действия. Това означава, че те са способни да адаптират поведението си спрямо различните нужди и ситуации, за да постигнат определена цел и могат да се справят самостоятелно с възникналите проблеми и трудности.

### 3.2.1 Факторни влияния при мотивационни ценности

Потърсихме факторни влияния между най-силно проявените ценности от Методика „Профил на личността“ и показателите възраст, пол, образование, повишаване на квалификацията, стаж, заплата, избор на професия и необходимост от специфични знания и умения.

Изследвано е влиянието на всички показатели върху трите най-силно проявени ценности. Резултатите от изследването показват влияние само на показател „избор“ върху ценността „доброжелателност“. Следва конкретното представяне на тези резултати.

#### *Влияние на показател „избор“ върху ценността „Доброжелателност“*

Таблица 12

Независима променлива	Зависима променлива	Степен	$\bar{X}$	F, p	T-test
Избор	Доброжелателност	Личен избор	2.97	F = 5.75 p < 0.01	t <sub>1,2</sub> = 3.36 p < 0.01 t <sub>3,2</sub> = 2.02 p < 0.05
		Поради липсваща друга възможност за реализация	2.40		
		По стечение на обстоятелствата	2.81		

T-test показва, че социалните работници, които са започнали работа „по стечение на обстоятелствата“ показват статистически значима разлика в средните стойности спрямо колеги си, които са започнали работа „поради липсваща друга възможност за реализация“, в техният профил на личността водеща ценност е „Доброжелателност“.

Социалните работници, които са започнали работа по „личен избор“, показват статистически значима разлика в средите стойности, спрямо колеги си, които са започнали работа „поради липсваща друга възможност за реализация“, в техният профил на личността водеща ценност е „Доброжелателност“. Разликата е силна и статистически значима, при  $p < 0.01$ .

Това означава, че анкетираните, които са избрали професията „по личен избор“ и „по стечение на обстоятелствата“ проявяват в по-голяма степен ценността „Доброжелателност“ спрямо останалите си колеги.

### **3.3 Интерпретация на резултатите Относно Терминални ценности (Графика 1)**

Извеждането в приоритет на ценностите „здраве“, „щастлив семеен живот“ и „увереност в себе си“ от страна на социалните работници, като участници в изследването, създава привидното впечатление за професионална общност, съставена от егоцентрични и целящи собственото си благополучие индивиди. В контекста на концепцията на Джон Холанд, можем да твърдим, че ценностите „здраве“, „щастлив семеен живот“ и „увереност в себе си“ отговарят на смисловото съдържание на ценността „себенасоченост“, която Саломон Шварц определя като независимост на мисли и действия – избор, креативност, изследване. В този контекст, приоритетните за социалните работници терминални ценности съответстват на ценностите на професията. В този смисъл най-силно проявените ценности цели ни показват хора, които могат самостоятелно да вземат

решения, без да се отказват при срещнати трудности. Креативността в работата предполага използването на нови идеи и подходи, чрез които професионалистът да се справя с трудностите.

### **Относно факторите, които влияят върху Терминалните ценности**

**Относно влияние на показател „квалификация“ върху Терминална ценност „здраве“**

*(Таблица 2)*

Социалните работници повишили квалификацията си, без значение от видът ѝ, не само отдават по-голямо значение на собственото си здраве, но и насърчават здравословното поведение всеки отделен клиент, като по този начин оказват влияние върху цялостното благополучие на контингента, с който работят. Това показва, че всяка форма на повишава на квалификация на социалните работници е ефективна, защото влияе не само върху приоритетната ценност „здраве“ на практикуващите, но и рефлектира върху благополучието на обществото.

**Относно влияние на показател „квалификация“ върху Терминална ценност „увереност в себе си“**

*(Таблица 3)*

Социалните работници преминали през допълнителни курсове и обучение в университет притежават по-широк набор от научни знания, които аргументират решенията и поведението в практиката им и им носят допълнителна увереност. Това означава, че те притежават по-голяма мотивация за приемане на нови задачи и преследват целите си с постоянство, въпреки пречките и трудностите, които срещат. В практиката си, социалните работници преминали университетско обучение или курсове, ще бъдат по-уверени в себе си, а това означава, че ще бъдат по-мотивирани да разрешават проблемите на клиентите

си, от това следва повишава на качеството на практиката на социалната работа.

Настоящото изследване показва, че университетското образование, на първо място, и специализираните курсове, на второ, са най-добрите варианти за повишаване на квалификацията на социалните работници, защото тези форми на обучение карат практикуващите да се чувстват по-уверени в себе си.

### **Относно влияние на показател „пол“ върху Терминалната ценност „щастлив семеен живот“**

*(Таблица 4)*

Резултатите от изследването ни показват, че жените социални работници ще пренасочат вниманието си към нуждата на другите, не само в семейството си, но в професионалната си практика. Това означава, че жените ще отделят повече време, внимание и грижа за клиентите си, което от своя страна ще повиши ефективността и качеството на работата.

### **Относно Инструментални ценности**

*(Графика 2)*

Ценностите „отговорност“, „честност“ и „самоконтрол“ са сред принципите на социалната работа. Резултатите показват, че социалните работници притежават ценности (средства), които съответстват с тези на професията.

Инструменталните ценности се използват не само като средства за постигане на терминалните ценности (цели), те са убеждения, че определен модел на поведение от обществена гледна точка е предпочитан във всички ситуации.

Това означава, че социалните работници проявяват тези ценности във всички аспекти на живота си, включително и професионалния. Тези ценности са от ключово значение за професията и в този смисъл, препращат към твърдението, че анкетираните проявят висок професионализъм в отношението си с клиенти и потребители.

## **Относно факторите, които влияят върху Инструментални ценности**

### **Относно влияние на показател „квалификация“ върху Инструментална ценност „отговорност“**

*(Таблица 5)*

Осмислянето на понятието отговорност, може да бъде постигнато в пространството на университетското обучение. Подобен положителен резултат би могъл да се постигне и при участия на социалните работници в професионални курсове като средства за повишаване на квалификацията и положителна повлияност за избора на приоритетните ценности на социалните работници, рефлектиращо и върху благополучието на клиентите им.

### **Относно влияние на показател „пол“ върху Инструменталната ценност „отговорност“**

*(Таблица 6)*

Интерпретацията на този резултат може да потърси в етиката на грижата. Етиката на грижата разглежда моралните проблеми с отговорност, внимание, отзивчивост и ангажираност, за да разгледа проблемите от различни перспективи. В този смисъл, анкетиранияте социални работници жени ще проявяват повече ангажираност и съпричастност към проблемите на клиентите си и ще поемат отговорност за удовлетворяването на нуждите им.

### **Относно влияние на показател „пол“ върху Инструменталната ценност „честност“**

*(Таблица 7)*

Честност е диспозиция за казването на истината или най-малко диспозиция предполагаща да се не казват лъжи. Със сигурност тази диспозиция предполага уважение към истината,

но практическата мъдрост не винаги налага честни действия.

Когато социалният работник е честен, това не само означава, че хората ще му се доверяват, означава, че ще му вярват. Когато има доверие между социалния работник и клиента, вероятността за неуспешна работа е изключително ниска. Жените социални работници, отнасяйки се честно към клиентите, извършват професионалната си дейност по-успешно и по-качествено.

### **Относно влияние на показател „пол“ върху Инструменталната ценност „самоконтрол“**

*(Таблица 8)*

Платон, в книгата Федър, сравнява самоконтролът с кочияш управляващ колесница теглена от два крилати коня: единият е благороден, подчиняващ се на правилата, рационален, а другият – невъзпитан, импулсивен и нелогичен. Според Платон, има самоконтрол, когато кочияшът успешно закара колесницата до определено място.

Разгледано в практиката на социалната работа, жените социални работници, в хипотезата на трудно разрешим проблем (случай) превъзможват негативното усещане и желание да се откажат. Те работят по-продължително върху проблема, защото за тях самоконтролът е приоритетна инструментална ценност.

### **Относно влияние на показател „избор“ върху Инструменталната ценност „самоконтрол“**

*(Таблица 9)*

Сартр развива позицията си за свободата и личния избор в „Битие и Нищо“, по-конкретно в „Сервитьорът на кафе“. Възползвайки се от личната си свобода, сервитьорът приема ролята на такъв, без да бъде такъв в действителност. Той има нужда да бъде сервитьор, за да бъде част от обществото. Без признание от околните той не може да съществува като сервитьор, защото



всъщност не е. Човек избира сам, изцяло поемайки върху себе си всички възможно последици от своето деяние, без да има опора нито вън, нито вътре в себе си.

В този смисъл, анкетираните избрали професията по личен избор са постъпили така, защото изпитват нужда да бъдат социални работници, да помагат на нуждаещите се. За тях ценността самоконтрол е важна, защото с нея те регулират поведението си, за да постигнат поставената цел, а именно – да помагат на хората.

### **Относно влияние на показател „избор“ върху Инструменталната ценност „отговорност“**

*(Таблица 10)*

Изхождайки от позициите на Сартр и Левинас, може да заключим, че избраните социалната работа по личен избор 1) са направили избор, поемайки върху себе си всички възможно последици от своето деяние и 2) като последица на избора, те приемат да живеят “за Другия”.

### **Относно влияние на показател „стаж“ върху Инструменталната ценност „отговорност“**

*(Таблица 11)*

Общопризнато е твърдението, че професии, които имат многокомпонентен тип практика, като социалната работа, с времето „развиват познавателните способности и допринасят за проактивна житейска ориентация и високо ниво на емоционално благополучие. Други проучвания показват, че всички при видове професионален опит, независимо от сложността на професията, има позитивни корелации между стаж и ефективност.

В този смисъл, с нарастване на професионалния стаж, социалните работници извършват по-ефективна работа. Фактът, че стажът влияе на убежденията на практикуващите ни показва, че с времето те стават по-съпричастни към ценностите

на социалната работа. Наблюдаваната в настоящото изследване корелационна зависимост между страж и отговорност показва, че социалните работници със стаж между 6 и 10 години приемат отговорността не само като професионално задължение, а като тяхно призвание.

### **Относно Профилът на личността** *(Графика 3)*

Анкетираните социални работници са хора, които потискат собствените си потребности, за да бъдат в полза на другите. Това показва, че анкетираните са хора, които са изключително загрижени за благополучието и благоденствието на хората в нужда. Социалният работник е *призван* да окаже помощ и подкрепа на нуждаещите се. Това е видно и от историческото развитие на професията, която е основана на традицията на благотворителност, проповядваща любов към другите и лично задължение за помощ и подкрепа на тези, които са в нужда. Приоритетните ценности на анкетираните съвпадат с мисията и целта на социалната работа. Социалните работници не са служители, назначени да изпълняват служебни задължения, те са хора, които искат да помогнат на нуждаещите се и това придава смисъл на живота им.

### **Относно факторите, които влияят върху профилът на личността**

**Относно влияние на показател „избор“ върху ценността „доброжелателност“**  
*(Таблица 12)*

Имануел Кант твърди, че мотивационната сила на доброжелателността може да бъде толкова минимална, че да представлява малко повече от безразличие към благосъстоянието на другия, „защото, ако е само до желане, то аз мога да съм доброжелателен еднакво към всички“. В Метафизика на нра-

вите, Кант твърди, че доброжелателността представлява „удоволствието, което изпитваме от блаженството (добруването) на Другите. Благотворителността, обаче, е максимата да направим своя цел това добруване.“

Бътлър счита, че хората винаги притежават доброжелателност, дори и тя да не е „активна“ във всички ситуации, в които се озоваваме. Според него, доброжелателността на човек не е насочена към цялото човечество, защото това би било възможно само ако сме свършени, но Бог не ни е създал такива, следователно доброжелателността ни е по-тясно насочена. Бътлър твърди, че само малка част от човечеството насочват доброжелателността си за доброто на страните си, което определя като „обществен дух/съзнание?“. За повечето хора, според него, доброжелателността се ограничава до съседът, в смисъл на „тази част от човечеството... която попада под непосредственото ни внимание и влияние, и това което трябва да направим“.

Дейвид Хюм твърди, че доброжелателността е важен принцип в човешката природа, въпреки че притежава по-малка сила от принципа на любовта към себе си. Хюм разглежда принципа на доброжелателността като предполагащ грижа за благополучието на близките до нас хора или на тези, с които се намираме в значима връзка или отношения.

Грижата, в контекста на етиката на грижата, споделя с доброжелателността мотивация, основана на афекта, която е насочена към доброто на другите. Грижата и доброжелателността трябва да бъдат съобразени със спецификите на всеки индивид.

Социалните работници извеждат грижата за другият, като най-важна мотивационна ценност. Именно в социалната работа анкетираните откриват практическо приложение на мотивацията си. По-конкретно, те избират социалната работа, защото искат да помагат на хората, да се грижат за другият. Това говори професионалисти, които искат да помогнат на всички свои клиенти по най-добрият възможен начин.

Изследването на **терминалните и инструменталните ценности**, дава основание за **следните изводи**:

- За социалните работници най-важни са: здраве, щастлив семеен живот, увереност в себе си, отговорност, честност, самоконтрол. Приоритетните ценности-цели за анкетираните са доброто физическо и психическо здраве, щастливо семейство и постигането на вътрешна хармония. Приоритетните инструментални ценности показват поведение, което може да се определи като отговорно, честно и самодисциплинирано. Следователно, анкетираните са коректни в поведението си спрямо останалите и са хора на които може да се разчита. Социалните работници не считат високият социален статут и материалното благополучие за приоритетни цели. От това следва, че анкетираните придават по-голямо значение на смисълът на живота, духовното му богатство и удовлетворение от работата.
- Социалните работници извеждат приоритетни терминални и инструментални ценности, които частично изразяват спецификата на социалната работа като професия.
- Емпиричното изследване показва, че най-ефективните методи за повишаване на квалификацията на социалните работници са университетското образование и специализираните курсове.

Изследването на **ценностите на профила на личността**, дава основание за **следните изводи**:

- Социалните работници извеждат като приоритет грижата за другия. Анкетираните ще потиснат собствените си нужди, за да помогнат на нуждаещ се човек.
- За анкетираните ценностите свързани с власт и материални блага не са значими и не влизат в конфликт с най-силно изразените ценности.
- Мотивационните ценности на социалните работници ги

характеризират като хора, които чрез практиката на социалната работа реализират желанието си да помогнат на нуждаещите се.

- Социалните работници показват, че базовите им ценности изразяват спецификата на социалната работа като професия.

Емпиричното изследване идентифицира най-силно провените базови ценности при социалните работници, като това беше извършено с Методика „Изследване на ценностите“ и Методика „Профил на личността“. Изследването проучи факторните влияния между общите характеристики на социалните работници и ценностите им и анализира получените резултати.

### **Основен извод от емпиричното изследване:**

Данните от емпиричното изследване, в частта за терминални и инструментални ценности, показаха, че социалните работници притежават инструментални ценности (ценности-средства), които изразяват спецификата на социалната работа като професия, от друга страна, терминалните ценности (ценности-цели) на анкетираните не изразяват напълно ценностите на социалната работа. Данните от емпиричното изследване, в частта за ценностите (като мотив), към които са приобщени социалните работници, показват че ценностите на анкетираните изразяват спецификата на социалната работа като професия.

Данните от изследването потвърдиха, макар и частично, но статистически значимо и с висока степен на достоверност, че базовите ценности, към които са приобщени социалните работници изразяват спецификата на социалната работа като професия, както и че някои от общите характеристики на социалните работници са фактори, които статистически значимо влияят върху ценностите, към които са приобщени.

**В субхипотеза 1** предположихме, че характеристиките възраст, пол, образование, квалификация, стаж, възнагражде-

ние оказват влияние върху Терминалните ценности (ценности цели). Тази субхипотеза се **потвърждава частично**, тъй като беше открито влияние само на показателите „квалификация“ и „пол“.

**В субхипотеза 2** предположихме, че характеристиките възраст, пол, образование, квалификация, стаж, възнаграждение оказват влияние върху Инструменталните ценности (ценности средства). Тази субхипотеза се **потвърждава частично**, тъй като беше открито влияние само на показателите „квалификация“, „пол“ и „стаж“.

**В субхипотеза 3** предположихме се, че характеристиките възраст, пол, образование, квалификация, стаж, възнаграждение оказват влияние върху ценностите (мотиви) на социалните работници. Тази субхипотеза се **отхвърля**, тъй като не бяха открити влияния.

**В субхипотеза 4** предположихме, че показателите „избор“ на професията и „необходимост от специфични знания и умения“ оказват влияние върху базовите ценности на социалните работници. Тази хипотеза се **потвърждава частично**, тъй като беше открито влияние само на показателя „избор“.

**Основната хипотеза** изразява предположението, че базовите ценности, към които са приобщени социалните работници изразяват спецификата на социалната работа като професия.

**Хипотезата се потвърждава частично** чрез Методика „Изследване на ценностите“, тъй като само инструменталните ценности (ценности средства) изразяват спецификата на социалната работа като професия, от друга страна терминалните ценности (ценности цели) не изразяват спецификата на социалната работа като професия.

**Хипотезата се потвърждава** чрез Методиката „Профил на личността“, тъй като беше открито, че базовите ценности, към които са приобщени социалните работници изразяват спецификата на социалната работа като професия.

## ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ИЗВОДИ

Настоящата дисертационна разработка, която е структурирана съобразно нейните цели и задачи, литературен преглед и емпирично изследване, ни дава основание за извеждане на следните изводи:

1. Дисертационният труд проучи предпоставките за формиране на морално-професионалния профил на социалния работник чрез исторически преглед, който показва, че основната причина за възникване на професията е бедността. Историческият преглед и стандартите в професията позволиха да се разгледат и очертаят три основни компонента на морално-професионалния профил на социалния работник – 1) специализирани знания, 2) специализирани умения и 3) ценностна мотивация. Широко прието е твърдението, че основата на професията е ценностно мотивирана дейност, чиято цел е грижата за другия. Проучването показва, че липсват емпирични изследвания свързани с ценностите на социалните работници. Проведеното емпиричното изследване проучи спецификата на морално-професионалния профил на социалния работник през два показателя – „терминални и инструментални ценности“ и „профил на личността“.
2. Историята на социалната работа показва, че социалната работа достига до етап от развитието си, в който само желанието за помощ не е достатъчно – има необходимост от специализирани знания и умения. Международните, европейски и национални стандарти очертават параметрите на специализирани знания и умения, които се превръщат в компоненти на профила на социалния работник. Морално-професионалния профил на социалния работник, чийто единствен елемент е било желанието да се помогне, придобива три основни компонента – 1) специализирани знания, 2) специализирани умения

- и 3) ценностна мотивация. Широко прието е твърдението, че основата на професията е ценностно мотивирана дейност, чиято цел е грижата за другия.
3. Проведеното емпирично изследване очерта ценностите-цели, ценностите-средства и ценностите-мотиви на социалните работници. Резултатите от изследването показват че базовите ценности на анкетираните изразяват спецификата на професията в частта за ценности-средства (отговорност, честност, самоконтрол) и ценности-мотиви (доброжелателност, универсализъм и себена-соченост), по-конкретно, че ценностите на социалните работници кореспондират с ценностите на социалната работа. Социалните работници извеждат доброто за другите членове на обществото пред личните си интереси, те имат желание да помогнат на хората за справяне с предизвикателствата на живота и подобряване на благополучието им. Социалните работници не свеждат практиката си до техническо изпълнение на определени изисквания и критерии, те искат да помогнат на хората. За участниците в изследването е важно да се грижат за благополучието на членовете на обществото.
  4. Очертаването на морално-професионалния профил на социалния работник може да помогне на практикуващите в 1) професионалното им развитие и 2) работата им с клиенти, като им покаже базовите ценности в практиката относно гарантиране на нейното качество. Проблемът за ценностите в изследването би насочил вниманието на практикуващите към търсене отговор на въпросите за тяхната професионална самоопределеност и целесъобразността на избора им на професия. Разработката показва силните черти на социалните работници чрез най-силно проявените базови ценности, което може да бъде източник за повишаване на уважението и статута на професия в обществото.



## Научни и научно-приложни приноси

1. Историческият преглед в първа глава представя в систематизиран вид различните етапи на развитие на социалната работа, които бележат предпоставките за възникването, професионализацията и международните, европейски и национални стандарти в професията. В резултат на това се извеждат компонентите на морално-професионалния профил на социалния работник с акцент върху ценностите, за които липсват емпирични изследвания в специализираната литература.
2. Резултатите от емпиричното изследване запълват липсата на емпирични изследвания свързани с ценностите на социалните работници в България. Базовите ценности на социалните работници са изследвани чрез два различни инструмента, които използват различни методологически подходи.
3. Дисертационният труд не само насочва вниманието на практикуващите към въпроси свързани с тяхното професионално самоопределение, но и показва техните силни черти, които могат да послужат за повишаване на техния престиж и доверие от страна на обществото.

Списък на публикациите по темата на дисертационния труд:

1. Benkova, K., & **Georgiev, Y.** (2019). Education on social work ethics and ethical decision making. *Amazonia Investiga*, 8(23). ISSN 2322-6307. pp 213-221.
2. Benkova, K., **Georgiev, Y.**, Stoykov, A., Georgieva, S., Valkanov, S. (2017). The Role Of The Ethical Expertise In The Practice Of Social Work. 4th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2017. SGEM2017 Conference Proceedings, ISBN 978-619-7408-20-1 / ISSN 2367-5659. Book 3, Vol 3, pp 639-644, DOI: 10.5593/sgemsocial2017/33/S12.083
3. **Georgiev, Y.** (2017). About crisis of moral in social work practice in Bulgaria. *Trakia Journal of Sciences*. 15(4). 343. DOI: 10.15547/tjs.2017.04.013. ISSN 1313-7069. pp 342-345

## **Abstract**

The dissertation aims to outline the moral-professional profile of the social worker. The text consists of an introduction, three chapters, conclusions, a bibliography and annexes.

The first chapter of the dissertation examines the prerequisites for forming the moral-professional profile of the social worker. Poverty, the approaches of The Charity Organization Society and the Settlement Movement, the period of professionalism and international, European and national standards in social work are examined. The analysis presents the moral-professional profile of the social worker in three components - 1) specialized knowledge, 2) specialized skills and 3) value motivation.

Conclusions from the historical-theoretical analysis:

- The standards of social work outline the parameters of the specialized knowledge and skills that social workers must possess, and the basis of the profession is a value-motivated activity aimed at caring for the other.
- Specialized literature addresses issues related to the specific knowledge and skills of social workers, while the personal qualities of professionals remain in the background.
- Questions such as “What are the values of the social workers?” and “Do the values of the social workers correspond to the values of the social work?” are rarely found, namely their answers characterize a major component of the social worker’s moral-professional profile.

In chapter two, the moral-professional profile of social workers is examined through the prism of respondents’ values. The analysis traces the axiological views of authors whose concepts are directly relevant to the understanding of values, as methodological benchmarks of the empirical research carried out. The analysis highlights three main approaches to the problem of values. The classifications in the specialized literature are summarized.

The purpose of the empirical study is to examine the moral-

professional profile of the social worker. An attempt has been made to defend the following hypothesis: we assume that the core values to which social workers are involved express the specificity of social work as a profession.

Chapter three presents the results of the study and their interpretation. The hypothesis is that the basic values to which social workers are involved express the specificity of social work as a profession. The influence of indicators of the general characteristics of the respondents on their basic values is analyzed.

The main conclusions from the theoretical and empirical part of the dissertation are summarized and recommendations are made.